

KULTURNI PREGLED SLOVENSKEGA POROČEVALCA

Kongres knjižničarjev Jugoslavije

Problemi ljudskega knjižničarstva

V petek popoldne je kongres knjižničarjev nadaljeval svoje delo. Tako glavni referat kot tudi vsi konferencijski predlogi so bili posvečeni ljudskemu knjižničarstvu.

Glavni referat je imela delegatkinja Erbskega bibliotekarskega društva tov. Eusenja Lukić. V svojem izjavnem in teatnem referatu je najprej opozorila na glavne naloge ljudskega knjižničarstva, da ustvari temelj za nivelizacijo med mestom in vasjo in da v ta namen čim bolj razširi krog svojih bralcev.

Po njej je poročala o stanju ljudskega knjižničarstva v Sloveniji za razvoj ljudske prosvete v Sloveniji vedno delavna tov. Roza Mencin. Naše ljudstvo kaže povsod veliko veselje do knjige, je naglasila, in zato so se mogle v kratkem času za aktivnim sodelovanjem ljudstva ustanoviti številne ljudske knjižnice.

Nato je razpravljala o financiranju knjižnic. To vprašanje še ni povsod zadovoljivo rešeno. Treba bi bilo, da bi ljudski odbori v tem pogledu pomenili glavni odbor sindikatov, ki je dal za sindikalno knjižnico 5 milijonov dinarjev.

Izkušnje so pokazale, da najbolje delujejo knjižnice, ki jih vodijo strokovno res naborjeni knjižničarji, ki imajo velik knjižni fond in ki so tehnično dobro urejene.

Zelo aktualen je bil tudi naslednji referat tov. Roževanskega o stanju ljudskega knjižničarstva na Hrvaškem. Posebno pozornost pa zasluži njegov predlog, da se osnuje za ljudsko knjižništvo center, ki bi vodil vse ljudsko knjižništvo in dajal ljudskim knjižničarjem nasvete in potrebno pomoč.

Lep referat o sindikalnih knjižnicah je podala aglita tov. Stajhova. Uvodoma je naglasila, da je zlasti zaslug delavskega razreda, da so se razvile v Sloveniji ljudske knjižnice. Ze 1. 1889 so delavci prvič zahtevali ustanovitve ljudskih knjižnic, toda šele leta 1926 se je v Ljubljani ustanovila Delavska knjižnica. Tedaj so imeli delavci že 26 knjižnic. Po vojni so doživele sindikalne knjižnice nesluhen razmah.

piamnosti paš pa dostikrat ni smela za res dobro knjigo.

Tov. Bogo Pregelj je dopolnil načelno vprašanje nabave tujih knjig in navedel vrsto nepotrebnih težav, ki so zvezane z nabavo knjig. Je to v resnici važno vprašanje, prav tako pa tudi vprašanje nabave srbohrvatskih knjig.

Sledili so še referati o ljudskih knjižnicah v drugih republikah, nakar je bilo zborovanje zaključeno. V soboto je razpravljala kongres o študijskih in strokovnih knjižnicah.

Heinrich Mann — predsednik Nemške akademije znanosti

Poročali smo že, da je prejel Heinrich Mann Goethejevo nacionalno nagrado za svoje literarno delo. Velikega pisatelja pa je sedaj nemška Uprava za prosveto imenovala tudi za predsednika nanovo oživljene Nemške akademije znanosti.

Leta 1933 je moral Heinrich Mann, takrat predsednik sekcije za literaturo v Pruski akademiji umetnosti, s 62 leti skrivaj zapustiti Nemčijo. Dne 10. maja 1933 so pred berlinsko Opero na grmadi sezgali njegove knjige. Zjad ima Mann 78 let — vse življenje je strastno zastopal ideje demokracije, napredka in miru med narodi.

Po svojem odhodu iz Nemčije se je ves posvetil borbi proti fašizmu in že prvo leto svoje emigracije izdal v amsterdamski založbi »Querido« svoje znane delo »Sovrastvo« (»Der Hass«), v katerem je postavil na sramoto in oder nacistične barbore.

Heinrich Mann je še takrat videl, da je vojna edini cilj nacistov ter da je vojna nacistično gibanje najtesneje povezano z mednarodnim monopolnim kapitalom. Posebno jasno je to povedal v publicističnih delih »Pride dana« (»Es kommt der Tag«) 1936 in »Poguma« (»Mute«) 1939. Skupaj s pesnikom Johannesom R. Becherjem je Heinrich Mann leta 1935. vodil delegacijo nemških emigrantskih pisateljev na mednarodni kongres za obrambo kulture v Parizu.

Emigracija je bila čas njegove največje pisateljske delavnosti. Vedno je verjel, da bodo sila napredka zmagale, zavedal pa se je hkrati, da se je treba za to zmagati neizprosno in dosledno boriti. To je nauk, ki zveni iz njegovega romana o Heinrichu IV., ki ga je pisal v letih 1935-7 in ki pomeni vrhunec njegovega umetniškega ustvarjanja.

Stoletnica prve slovenske gledališke predstave v Celju
Iz časa, ko je dne 2. junija 1848 privozil po progi Gradec-Celje prvi vlak v Celje, kakor tudi iz časa, ko je 16. sept. 1849 odšel iz Celja po novi progi prvi vlak proti Ljubljani, imamo ohranjena poročila, da se je ob teh dveh slavnostnih dneh zbrala v Celju velika množica slovenskega ljudstva. Se posebej je bila slavnost dne 16. septembra podprtana s tem, da je bila tega dne v Celju v mestnem gledališču uprizorjena Linhartova »Zupanova Micka«.

Mače pri Predvdvoru, del freske iz leta 1467. Fresko je naslikal neznan mojster po predlogu E. S., mojstra v smeknem stilu, to je — izredna milina obrazov in mehko gubanje, ohranjeni deli pa so obdržali presenetljivo svežino barv

Srednjeveško stensko slikarstvo v Sloveniji

(Ob razstavi kopij fresk v Ljubljani)

Med umetnostnimi spomeniki je v slikarstvu najdragocenejši srednjeveško stensko slikarstvo ali freske. Onam dokazuje, poleg estetske in umetniške vrednosti, izredno likovno sposobnost in izurjenost naših srednjeveških slikarjev in obrtnih delavcev že v trinajstem, štirinajstem, petnajstem in šestnajstem stoletju.

Ce pogledamo kulturno politično zgodovino v teh stoletjih, se moramo čuditi, koliko spomenikov stenskega slikarstva se je ohranilo kljub številnim vojniam in opustošenjem našega ozemlja po tujih in domačih fevdalcih. Ogromno jih je uničila ali pokvarila cerkvena oblast sama, češ, gotško slikarstvo, kiparstvo in stavbarstvo so barbarska umetnost, treba je ustvariti nekaj novega.

Desetletja so naši umetnostni zgodovinarji dr. Fr. Stele, dr. Fr. Mesenl, restavrador prof. M. Stiern in sodelavci, odkrivali, ohranjali in proučevali srednjeveško stensko slikarstvo in nam tako ohranili to spomeniško bogastvo v okoli stotridesetih objektih.

Ce bi hoteli navesti le najbolj ohranjene in najpomembnejše srednjeveške freske, bi bila potrebna k vsaki freski temeljita razlaga, česar nam pa prostor ne dovoljuje. Pripominjamo pa, da je tudi arhitektura, ki hrani freske, prav tako spomenik iz iste ali celo iz starejše dobe.

Vsak delovni človek v socialistični državi, delavec in delovni inteligent mora poznati vsaj glavne naše kulturne spomenike, kajti le tedaj bo znal pravilno vrednotiti, varovati in ohranjati naše kulturno bogastvo.

Stem poročilo nekaj podrobnosti o uspehu in učinku igre: »Zupanovo Micko« so v našem gledališču igrali, ino scer gospodi ino gospodične tako dobro, de so 27 krat mogli urenajati, ko so gledavci od veselja v roke pokali, ino svoje dopadanje tako na znanje dali. Gledilše je bilo čisto polno, tudi Nemci so šli v taisto, de bi slovensko igro vidili. Kolko pomembnih Slovencev je zdaj veselja dobilo zopet od materinskega jezika, kteriga so se poprej neumneži sramovali...

nes Aquila de Rakespurga, druga pol. XIV.), Janez Ljubljanski (Johannes concivis in Laybaco, sreda XV.), Bolfgangus de... cz... (sreda XV.), Jernej iz Loke (prava pol. XVI.) in po imenu neznane, kakor Suški in maški mojster itd., potem ne smemo pozabiti po njihovih delih in delih kranjskih kamnosekih in stavbarških delavcev v Primorju in Istri, ugotoviti in poudariti, da je bilo Slovensko Primorje že v teh stoletjih kulturno tesno povezano z Ljubljano in ostalim slovenskim ozemljem.

Ze v preteklem letu je začel Zavod za varstvo kulturnih spomenikov LRS v Ljubljani sistematično kopirati srednjeveško stensko slikarstvo, da v desetletju ustvari zbirko kopij fresk in odlitkov plastike. Tako galerija bo omogočila slušateljem Akademije za upodabljalčno umetnost, umetnostne zgodovine na univerzi in Sole za umetno obrt v Ljubljani študij stenskega slikarstva, delovni človek pa se bo lahko ogledal neposredno naše srednjeveško slikarsko spomeniško bogastvo. Letos pa bo tudi razstava srednjeveškega slikarstva in kiparstva narodov Jugoslavije v inozemstvu, ki bo kulturno politični dokument sožitja in ustvarjanja naših narodov.

Na razstavi v Ljubljani so prikazane kopije najpomembnejših fresk, ki so bile bodisi že lansko leto ali letos kopirane. Iz prekmurskega slikarstva so razstavljena dela Janeza iz Radgone iz Turnišča (kopirali K. Jakob, M. Kranjc, I. Sagadin) in iz Martjančev (V. Horvatova), iz Vrzdence (M. Tršar), od Janeza Ljubljanskega dela na Muljavi (C. Skodlar, Kapor L.) in iz Viskoje (C. Skodlar, Kapor L.), z Kruha pod Zelmljami (M. Dovyak), potem poznogotske oziroma resesancne freske iz Sv. Primoža nad Kaminom (M. Sedej, N. Omerza, M. Peršin, V. Makuc, M. Pirnat), z Mač nad Predvdvorom (A. Ivančeva), iz Bodeš pri Ribnem v okolici Bleda (R. Slapernik) in iz Crngroba pri Skofji Loki (D. Petrič, R. Nemeč, Packo I.), lanskoletne kopije iz Suše pri Skofji Loki (K. Jakob, R. Slapernik, Cargo I., A. Ivančeva), iz Prilejski ob Soči (R.

skem poročilo nekaj podrobnosti o uspehu in učinku igre: »Zupanovo Micko« so v našem gledališču igrali, ino scer gospodi ino gospodične tako dobro, de so 27 krat mogli urenajati, ko so gledavci od veselja v roke pokali, ino svoje dopadanje tako na znanje dali. Gledilše je bilo čisto polno, tudi Nemci so šli v taisto, de bi slovensko igro vidili. Kolko pomembnih Slovencev je zdaj veselja dobilo zopet od materinskega jezika, kteriga so se poprej neumneži sramovali...

iz Krizne gore pri Skofji Loki (Tine Gorjup). Prav tako pa bodo tudi na vpogled freske »Mrtvaški ples« in »Poklon kraljevi Vincenca iz Kastve (Vicencius de Kastua, 1474), iz Skrilji pri Beramu v okolici Pazina, ki so jih prav tako kopirali naši umetniki (R. Debenjak, M. Pregelj, M. Sedej) za razstavo v inozemstvu.

Kopiranje srednjeveških fresk zahteva od naših umetnikov izredni študijski rokopijski ustvarjalca freske in posebnega tehničnega in tehnološkega znanja. Njihovo delo ni kopija v običajnem smislu besede, temveč umetnina z vsemi lastnostmi samostojnega umetniškega dela. Ze imena naših akademskih slikarjev dokazujejo, kolika važnost se polaga ne samo na namen, temveč tudi na kvaliteto kopije. To ni samo silka, temveč dokument o sposobnosti ustvarjalca, stanja fresk po politisoletju, pa tudi o sposobnostih naših likovnih umetnikov.

Kopiranje fresk bo usposobilo naše slikarje, da bodo kos nalogam, ki jih terja današnji čas od njih. V socialistični državi, ki se razvija in napreduje, morajo biti vsi delavci in delavnice, ki se ukvarjajo s kulturo, sposobni ustvarjati in ohranjati naše kulturno bogastvo.

Pred menoj leži drobna knjižica, nima več kot 136 strani, pa vendar, ko sem jo odložil, sem imel vtis, da sem prebral veliko knjigo. Knjižnica nima na platnicah, ne na notranji naslovni strani nobenega imena. Kako more biti knjiga, a še zlasti zapiski, brez imena? se vprašaš. Pa bo že prav tako. Knjige ni napisal nikak literat, ne življenje je potisnilo štirim brigadirjem v roko peresa, enemu z Ljajaka, trem z Mladinske proge Samac-Sarajevo v 1947. letu.

V svoji uvodni besedi »Priče našega delca ti pove založba Mladinske knjige, ki je to delce izdala, da je ona njegova pobudnica. Pred dvema letoma je razpisala natečaj za dnevnik z akcij delovnih brigad. Urednik je moral imeti nedvomno težko delo, preden se je odločil, kaj pošlje med nikoli dovolj hvaljene bralce. Vsebina knjige razodeva, da je imel srečno roko. S temi štirimi dnevniki je namen dosežen, dosežen je v tolikšni meri, da bo zadovoljen vsak mladinec, zadovoljni pa bodo tudi vsi tisti, ki jih iskreno zanima rast našega rodu. Kaj poretke tisti, ki stoje ob strani današnjega življenja, je zelo postranskega pomena, mislim pa, da bodo vsaj malo ostreml in se zamislili.

Prvi dnevnik, ki prav za prav ni dnevnik, ampak niz drobnih, kar dober napisanih reportaž, je izpod peresa študenta Mileta Roga. Torej knjiga le ni brez imena, saj so se avtorji vsak pod svoj sestavek pošteno podpisali. Od vseh štirih je Mile Rog v svojih spominih in črticah, ki jim je dal naslov »Brigada«, oblikovno najboljši.

V prvem napadu pravi: »Lopate so zavzele, težki krampi so zdrseli z ramen, samokolnice zadaj so se cvileč ustavile.«

Takole so se ustavili v prvi boji črti dela pred Ljajkom, pred leno, umazano strugo potoka, ki se jim je pošastno režala:

»Ne boste me! — Debele korenine, grmovje in štori, vse je stalo kot mo mogo svaroilo. Drevesa so moilče in dostojanstveno gledala na golobrado mladino, kakor bi premišljevala: Avstrijci so nas hoteli podreti, potem so Italijani merili tod okrog, a ostalo je vse kakor je bilo. Pa bi nas vi izruvali, zelenici! Odpravite se domov!«

In Mile Rog ti pripoveduje živo in neizmalčeno, kako so se brigadirji in brigadirke spoprijeli z neumljenim naravo Ljajaka, kjer jim je silence bilo pri delu največji sovražnik, večji od vode, ki jim je ob nalivih segala do kolen. In ob vsem težkem delu, spričo krvavih žuljev, razbolelih hrbtov in neverjetno težkega blata ne pozabijo ti fantje in dekleta ne zvezd na nebu ne svojih dragih doma. Prav genljivo lepo sta napisani črtici »Alaha in še zlasti »Brigadir Jož«, pa tisto, kako so drug za drugim s polnimi samokolnicami opravljali »šoferske izpite«.

V drugem delu knjige so dnevniki s proge Samac-Sarajevo. In čeprav je Rogov sestavek oblikovno najboljši, te ti dnevniki iskreno, tu in tam res malce neokrotne pisani še bolj prevzemajo. Seveda je graditev te velike železniške proge že sama po sebi veličastno delo tako po svojem obsegu kakor po pomenu. In prav zato je teh dnevnikov največja odlika ta, da

Nekoliko pozneje se je obema pridružil še Josip Drobnič, ki je urejal po časovni zaporednosti drug slovenski leposlovn list »Slovenska ebela«, berilo za obudo in omiko slovenskega duha (1850). Tudi ta list je izdal Janez Jeretin. Drobnič je v Celju ustanovil 1851 čitalnico, vodil 1851 in 1852 slovenske gledališke igre v Celju kot ravnatelj in režiser ter delal še kot dramaturg in prevajalec iger, ki jih je nekaj tudi izšlo v tisku (»Dvoboja«, »Raztresenac« v Celju 1850, »Venec gledaliških iger« Gradec 1859).

Družba, ki se je zbirala okoli Jeretina kot spretnega organizatorja in založnika, je bila vsekakor prežeta naprednega duha in Jeretin kot organizatorju slovenskega gledališča v Celju v pomoč. Jeretin je bil velik kopiratelj revžev, ustanovil je tudi

monumentalna arhitektura, ki nudi našim freskantom ogromne ploskve za ustvarjanje. Studij in kopiranje srednjeveških fresk, ki harmonično z arhitekturo ustvarjajo edinstveno in idealno celoto, bodo omogočile našim freskantom izpolniti to važno in težko nalogo. Kopiranje je za njih velika sola, ki jih bo usposobila, da bodo na velikih ploskvah ovekovečili borbo, napore in zmage naših narodov pri izgradnji socializma.

Kopiranje srednjeveških fresk je nov dokaz, kako socialistična družba pravilno in višje vrednoti kulturne spomenike, vse pozitivne stvaritve naše preteklosti.

Se eno ne smemo pozabiti, da so kulturni spomeniki, pa najsi so spomeniki iz narodnoosvobodilne vojne, kulturno zgodovinski, arheološki, etnografski, umetnostni, knjižnice in arhivi ali prirodne znamenitosti, osnova in pogoj za razvoj turizma, zato pričakujemo, da jih bodo bodoči turistični prospekti in propaganda v večji meri upoštevali.

Velepčic C.

„Dnevniki“

(Zapiski brigadirjev)

se vsi trije pisci tega v polni meri zavedajo, da kar čutiš, kako jim za progo živo utripajo mlada srca in je brigadirjeva največja bolečina, če zaradi bolezni ali slabega vremena ne more delati. To so krasno povedali vsi trije: Virag Stefan Janar, komandir 2. čete 3. mariborske udarne brigade v svojem »Dnevniku«; Valentin Lapajne, dijak 4. razreda gimnazije v dnevniku »Samac-Sarajevo«; in Igor Sotošek v dnevniku »Zadnji jurši«. Prvi je človeško najgloblji in vprav pretresljiv, drugi je prav fantovski radoveden in rad vesel, tretji pa, izmed vseh štirih v tej knjigi kakor prvi svet zagleden, resnobno delaven in vs spret v rok, do katerega je proga morala biti zgrajena. Brez najmanjšega pretiravanja se ti predstavijo pravi junaki dela, velikega, težkega dela, v katerem je bilo mnogo trpljenja, pa tudi mnogo veselja in sreče. »Vsa dolina Bosne je bila ena sama mladost,« pravi Virag Stefan Janar. In potem: »Bili smo istih misli, imeli smo isto željo in šil smo po isti poti — k izvršitvi petletke, k izgradnji socializma. Največ smo se pogovarjali o brigadah.«

To čudovito priznanje, zlasti zadnji Največ smo se pogovarjali o brigadah, razodeva visok državljanski čut in globoko povezanost drugega z drugim ter skrb za tovariša in tovarišico v plemenitem tekmovanju, ne samo, kdo bo prvi, ampak kdo bo več in boljše napravil.

Ko je Lenin postavil naloge sovjetski književnosti mnogomilijonskih delovnih množic in ji določal njene karakteristične lastnosti, je želel »... da bi se čim več delavcev, ki so delovali v množici in z množico, v današnjem meteu življenja ukvarjali z opisovanjem svojih izkušenj. Naklada nekaj sto ali vsaj nekaj desetini najboljnih, najresničnejših, najiskrenjših in najbogatejših dejstev vredne vsebine opisov bi bila brez primere koristnejša za stvar socializma kot mnogo časopisna in književna dela najboljnih literatov, ki zelo pogosto izza papirja ne vidijo življenja.«

Tile »Dnevniki« so me spomnili teh Leninovih besed. Vredni so, da pozorno preberesh vsako vrstico. So dokument ne samo naše delovalne in za socializem navdušene mladine, niti ne samo dokument njene ljubezni do domovine in do države, ampak v njih je še mnogo več, kar da človeku s srcem misliti in mora vsak sklepati, da bo ta vredni rod pravilno zrasel zdrav in odopen. Zakaj visoki moralni zakon dela in globok človeški čut skupnosti, ki si ju je mladina v trdem in nadvse požrtvovalnem delu utrčila, bosta od nje terjala še višji in trši moralni rezultat njenega skorajšnjega zrelega in odgovornega prizadevanja v veliki hili naših narodov.

Knjiga ima 14 ilustracij, ki so jih pripraveli: Vladimir Laković (1), Jože Cihua (4), Ivo Subic (4), Čita Potokar (2), France Slana (1), Alojz Oblak (1), Tone Znidaršič (1). Najboljša je Vladimira Lakovića. Založba bi glede na pristnost teh sestavkov boljše storila, če bi knjigo dala res miselno ilustrirati, kar bi dalo knjigi brez primere lepši dopolnilni poudarek, tako pa žive te slike v knjigi bolj same sebi.

Stoletnica prve slovenske gledališke predstave v Celju
Drobnič je njegovo delo nadaljeval in tako se je zgodilo, da je imelo Celje slovenske gledališke predstave v času do absolutizma še leta 1852, torej dlje kot Ljubljana in so zato morale »Novice« poročila o celjskih prireditvah opremljati z vzdihi o mrtvili v Ljubljani. Stoletnica slovenskih gledaliških predstav v Celju zato ne more biti samo lokalnega pomena. Celje ima svetlo tradicijo svojega gledališkega življenja. Tega se Celjani tudi zavedajo in bodo stoletnico svojega gledališča svečano proslavili. Sedanjí upravnik Ljudskega gledališča v Celju Fedor Građinski je že predlaskim v »Gledališkem listu« celjskega gledališča začel objavljati zgodovino celjskega gledališkega življenja, kjer je predlasko dobo že obširno ogledal. Svoji opis je izpopnil s posnetki originalnih gledaliških lepakov prve kakor tudi nekaterih naslednjih predstav, ki so se ohranili v celjskem muzeju. Naj bi poskrbel, da ta opis ne ostane torzol

